

อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา

Identity for Cultural Tourism of of Angkor, Kingdom of Cambodia

พระมหาทวี ญาณสาโร/สร้อยสาคร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ดร.บัญชา พร้อมดิษฐ์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจันทบุรี

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำรงอยู่ และการสืบสานอัตลักษณ์ 2) เพื่ออธิบายหน่วยงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสนับสนุนให้เกิดการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ทำการศึกษาเอกสาร ร่วมกับเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ปราสาทนครวัดมี 3 อัตลักษณ์ที่ดำรงอยู่คือ ภาพปราสาทนครวัด นางอัปสรและระบำอัปสรา
2. การสืบสานอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด” ผ่านช่องทาง 1) การสร้างชาติ 2) การจัดการจากภายนอกและภายในประเทศ 3) แผนการจัดการการท่องเที่ยว และพัฒนาพื้นที่ 4) การสร้างอาชีพ 5) สัญลักษณ์หรือโลโก้ 6) การประชาสัมพันธ์ภาพถ่าย 7) ของที่ระลึกและของประดับ 8) ความเชื่อทางศาสนา 9) การแสดงและการจัดงาน 10) การสัก
3. การสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร” ผ่านช่องทาง 1) การอนุรักษ์ภาพสลัก 2) การสร้างความเชื่อด้านวิญญาณ และมีคุณสมบัตินางอัปสรที่ดี 3) ของที่ระลึก เครื่องประดับและของใช้ในบ้าน 4) โลโก้หรือสัญลักษณ์ 5) การสัก
4. การสืบสานอัตลักษณ์ “ระบำอัปสรา” ผ่านช่องทาง 1) การคิดค้นท่ารำและการแต่งกายที่เป็นมาตรฐาน 2) การสร้างอาชีพ 3) สัญลักษณ์หรือโลโก้ 4) ของที่ระลึก 5) เหตุผลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนจิตสำนึกและการสอน 6) การแสดงในชุมชน ร้านอาหาร โรงแรมและอื่นๆ และการจัดงานภายนอกประเทศ 7) การสัก
5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสืบสานอัตลักษณ์ ภาพปราสาทนครวัด นางอัปสร และระบำอัปสรา ยังไม่ครบองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์ 2) การให้ข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการเข้าชมมีน้อย 3) มีการจัดการทั้งสนับสนุนและไม่สนับสนุนอัตลักษณ์ 4) ชุมชน/ท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมยกเว้นระบำอัปสราที่ชุมชน/ท้องถิ่นสอนการรำ

แก่เด็กและเยาวชน จัดงานหรือการแสดงในชุมชน5) การอนุรักษ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีความเสี่ยง 6) นักท่องเที่ยวยังไม่เคารพในอัตลักษณ์แต่มีความพึงพอใจในการได้ชมอัตลักษณ์ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทนครวัด

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were to study the existing and inheriting identity of Angkor Wat, and, to study the role of cultural tourism that supported the inheriting identity of Angkor Wat. Data was collected by studying the documents, non-participation observation and in-depth interview from 12 key informants. Data was analysed by content analysis.

The Result found that:

1. The existing identity of Angkor Wat was Angkor Wat image, an angle on the wall or Apsara and Apsara dance.
2. The inheriting identity of Angkor Wat image go through 1) the ways of Khmernization, 2) management in and out of country, 3) tourism management plan, 4) create a career, 5) symbol or logo, 6) picture advertisement, 7) souvenir and decoration, 8) belief in religious, 9) acting and 10) tattoo.
3. The inheriting identity of Apsara go through the ways of 1) engraving conservation, 2) belief in the existing and lady model of Apsara spirit, 3) souvenir and decoration, 4) symbol or logo and 5) tattoo.
4. The inheriting identity of Apsara dance go through the ways of 1) dancing pose and bodysuit standard, 2) create a career, 3) symbol or logo, souvenir, 4) poverty reason, 5) teaching, 6) showing in community or restaurant or hotel, acting event and 7) tattoo.
5. In general, the role of cultural tourism that supported the inheriting identity of Angkor Wat was incomplete in cultural tourism element because lack of the tourism knowledge giving and community participation, risk of business operator's identity conservation and disrespect identity of some tourist.

Keywords: Identity, Cultural Tourism, Angkor Wat

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ (กาญจนา แสงลี้มสุวรรณและศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555) ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) จัดเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีมักจะถูกกำหนดหรือถูกศึกษาในสถานที่ท่องเที่ยวและนำมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีปราสาทพระนคร หรือนครวัด (Angkor Wat) เป็นโบราณสถานที่เคยมีประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองเป็นปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในโลก และมีอัตลักษณ์หลายสิ่งในตัวเองโดยรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชาได้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นตัวชูโรง สร้างภาพ และประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลก ทำให้นักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 50 ต้องเดินทางมาชมความยิ่งใหญ่อลังการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553) แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้การท่องเที่ยวด้านอัตลักษณ์ของนครวัดยังไม่ทราบแน่ชัดว่าปัจจุบันอัตลักษณ์ของนครวัดที่นักท่องเที่ยวมาชมโดยเฉพาะที่เป็นจุดเด่นคืออะไร และนักท่องเที่ยวได้ชมอัตลักษณ์หรือไม่ รวมถึงมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร

จากลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทยด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ และการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา
2. เพื่ออธิบายบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสนับสนุนให้เกิดการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาจากสองแหล่งคือ

- 1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัด เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา
- 2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ (Informal observation) ในตัวปราสาทนครวัด และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา (Non-participative Observation) ในพื้นที่ตัวเมืองเสียมเรียบ (Siam Reap City) รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 12 คน ได้แก่เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่ บริเวณปราสาทนครวัด 2 คน

ผู้ประกอบการใน APSARA Dance 1 คน ผู้ประกอบการโรงแรม 1คน ผู้ประกอบการด้านการแกะสลัก 1คน ร้านขายของที่ระลึก 1 คน มัคคุเทศก์ชาวแกมพูชา 1 คนนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นชาวต่างชาติ 2 คน ประชาชนชาวแกมพูชาที่ขายของในปราสาทพระนครหรือนครวัด 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของปราสาทนครวัดโดยเก็บข้อมูลที่ปราสาทนครวัด เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรแกมพูชา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้การสัมภาษณ์มาให้รหัสข้อมูล (coding) และนำข้อมูลจากการสังเกตมาเขียนสรุปเรียบเรียงรวมถึงเขียนสรุปอธิบายภาพถ่ายที่บันทึกในขณะที่สังเกตหลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ และการทบทวนเอกสารให้เชื่อมโยงกันด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ในปราสาทนครวัด ในการศึกษาครั้งนี้ มี 3อัตลักษณ์ คือ ภาพปราสาทนครวัด นางอัปสร และระบำอัปสรา

2. การสืบสานอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด”มีดังต่อไปนี้1) สืบสานผ่านแนวคิด “การสร้างชาติ”2) สืบสานผ่านช่องทาง “การจัดการจากภายนอกประเทศ”3) สืบสานผ่าน “กฎหมายและการบังคับใช้”4) สืบสานผ่าน “แผนการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Plan: TMP)”5) สืบสานผ่าน “การบูรณะ ซ่อมบำรุง และพัฒนาพื้นที่”6) สืบสานผ่านช่องทางการสร้าง “มัคคุเทศก์”7) สืบสานผ่าน “สัญลักษณ์ หรือโลโก้ต่างๆ”8) สืบสานผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ภาพถ่าย9) สืบสานผ่าน “ของที่ระลึก” และ “ของประดับ”10) สืบสานผ่าน “การสร้างอาชีพ”11) สืบสานผ่าน “ความเชื่อทางศาสนา”12) สืบสานผ่าน “การแสดง และการจัดงาน”13) สืบสานผ่านช่องทางที่มองว่าเป็น “ศิลปะ” คือ การสัก

3. การสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร”มีดังต่อไปนี้

1) สืบสานผ่านการอนุรักษ์ภาพสลักนางอัปสราในปราสาทนครวัด โดย 1.1) มีเจ้าหน้าที่คอยเฝ้าดูพฤติกรรมนักท่องเที่ยว1.2) มีการจัดการโดยมีการชิงเชือกกันระหว่างผนังกับนักท่องเที่ยว1.3) มีข้อห้าม7ประการในการท่องเที่ยวในนครวัด1.4) มีการสร้างความเชื่อว่าภาพสลักนางอัปสรมีวิญญาณเพื่อให้เกิดการเคารพ

2) สืบสานผ่านความเชื่อในคุณสมบัติของนางอัปสร ในสตรีของแกมพูชาว่านางอัปสรเป็นคนที่มีความงามทั้งรูปร่าง จิตใจ และพฤติกรรมที่ดีที่ควรเอาเป็นแบบอย่าง และมีการสอนคุณสมบัตินี้กันอย่างต่อเนื่องอยู่ในโรงเรียนและครัวเรือนของคนแกมพูชา

3) สืบสานผ่านของที่ระลึก เครื่องประดับ และของใช้ในบ้านที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าในเชิงการค้าเพื่อช่วยสืบสานอัตลักษณ์

4) สืบสานผ่านโลโก้หรือสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น สัญลักษณ์หน่วยงาน องค์กร หรือสัญลักษณ์ของมัคคุเทศก์ที่ออกให้โดยอัญญาธรรณอัปสรฯ เป็นต้น

5) ผ่านช่องทางที่มองว่าเป็น“ศิลปะ” คือ การสัก

4. การสืบสานอัตลักษณ์ “ระบออัปสรฯ” มีดังต่อไปนี้1) สืบสานโดยการคิดค้นทำรำที่เป็นมาตรฐานของคนกัมพูชา2) สืบสานจากการแต่งกายของนางรำระบออัปสรฯที่มีลักษณะเฉพาะ3) สืบสานด้วยการสร้างอาชีพเช่น โรงเรียนสอนรำอัปสรฯ และศูนย์ศิลปาชีพ เป็นต้น4) สืบสานโดยทำเป็นสัญลักษณ์หรือ โลโก้ทั้งของภาครัฐ และภาคธุรกิจ/การค้า5) สืบสานผ่านทางสินค้าของที่ระลึกเช่น ภาพวาด เสื้อยืด เป็นต้น6) สืบสานผ่านเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนคือ ความยากจนของครัวเรือนในกัมพูชาที่ผลักดันให้เด็กหญิงเข้าสู่การรำอัปสรฯ7) สืบสานผ่านเหตุผลทางด้านรำเพื่ออนุรักษ์และด้านการสอนเพื่ออนุรักษ์8) สืบสานผ่านการแสดงในชุมชน ในร้านอาหาร โรงแรม และอื่นๆ ในประเทศ และการจัดงานส่งเสริมการท่องเที่ยวภายนอกประเทศ9) สืบสานผ่านช่องทางที่มองว่าเป็นศิลปะ คือ การสัก

5.การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด”สรุปได้ คือ1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยองค์กรต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือในการซ่อมแซมและบูรณะปราสาทนครวัดมีหน่วยงานรัฐที่จัดการควบคุมและดูแลมีการสอนมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในประวัติศาสตร์2) การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าชมยังมีน้อย และยังไม่สนับสนุนให้เกิดการสืบสานในอัตลักษณ์ 3) การจัดการด้านการท่องเที่ยวมีทั้งส่วนการสนับสนุน (สิ่งแวดล้อม การจราจร การขายของภายนอกปราสาท การกำหนดข้อห้าม) และไม่สนับสนุนในอัตลักษณ์ (การมีวัด และการขายของภายในปราสาท รวมถึงการควบคุมด้านการแต่งกายของนักท่องเที่ยว)4) ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์น้อย5) มีความเสี่ยงในเรื่องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มักจะตามใจนักท่องเที่ยว6) นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในอัตลักษณ์โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ7) นักท่องเที่ยวทั่วไปไม่มีความพึงพอใจในอัตลักษณ์8) นักท่องเที่ยวที่มาชมนครวัดจะมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง

6.การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอัตลักษณ์ “นางอัปสร” นั้นสรุปได้ คือ1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยห้ามจับต้องมีหน่วยงานรัฐที่จัดการควบคุมและดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีข้อบังคับให้มัคคุเทศก์ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว2) การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวของนางอัปสรมีน้อย 3) การจัดการด้านการท่องเที่ยวยังไม่เฉพาะเจาะจง เพราะรวมอยู่กับการจัดการภาพรวมของปราสาทนครวัด 4) ชุมชน/ท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานอัตลักษณ์ที่ชัดเจน 5) มีความเสี่ยงในเรื่องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มักจะตามใจนักท่องเที่ยว6)

นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในอัตลักษณ์โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ 7) นักท่องเที่ยวทั่วไปไม่มีความพึงพอใจในอัตลักษณ์

7.การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของ“การรำอ้อปรา หรือระบำอ้อปรา” สรุปได้ คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์ โดยภาครัฐและเอกชนมีโรงเรียนสอนการรำอ้อปราที่เป็นมาตรฐาน 2) ภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจไม่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับท่ารำและความหมายแก่นักท่องเที่ยว โดยมีเพียงการแสดงการรำอย่างเดียวเท่านั้น 3) ผู้ประกอบการธุรกิจระบำอ้อปรามีการจัดการระบำอ้อปราในลักษณะการควบคุมพฤติกรรมการรำให้มีการรำที่ถูกต้อง และอนุญาตให้นางรำสามารถไปรำที่ร้านอื่นได้ในกรณีที่เวลารำไม่ตรงกันรวมถึงกำหนดเวลาการแสดงในช่วงหัวค่ำที่สอดคล้องกับเวลารับประทานอาหารของนักท่องเที่ยว 4) ผู้ประกอบการธุรกิจระบำอ้อปรามีแนวคิดที่จะหานางรำและการรำที่ดีหรือที่สวยงามที่สุดให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม โดยคัดเลือกนางรำที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อการรำ 5) ผู้ประกอบการธุรกิจยังไม่มีความชัดเจนในการดูแลเรื่องทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวขณะมารับประทานอาหารและชมการรำ 6) ชุมชน/ท้องถิ่นมีส่วนร่วมโดยการสอนการรำแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงการจัดงาน/การแสดงในชุมชน 7) นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปไม่มีความพึงพอใจในการชมการรำอ้อปราแต่ไม่ค่อยเคารพในอัตลักษณ์ “รำอ้อปรา หรือระบำอ้อปรา” โดยแสดงลักษณะที่ไม่ตั้งใจชม ไม่ปรบมือและเวลาขึ้นไปถ่ายภาพก็มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น โอบกอด หรือจับมือถือแขน เป็นต้น

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัด

1.ภาพปราสาทนครวัดที่สะท้อนผืนน้ำที่สระน้ำมณฑลนั้น เป็นจุดถ่ายภาพที่สำคัญที่สามารถเห็นภาพปราสาทนครวัดที่ชัดเจนครบทั้ง 5 ปรangk ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายภาพกัน ณ ตรงจุดนี้ แต่พบว่า ยังไม่ได้มีการจัดการและการควบคุมที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวหลายคนเกิดความไม่พึงพอใจ เช่น มีการปลูกบัวของชาวบ้านที่ใช้เนื้อที่ของผืนน้ำเกือบครึ่งสระทำให้ได้มุมสะท้อนผืนน้ำที่ไม่ครบถ้วน มีคนหรือสัตว์หรือมีการโยนสิ่งของลงไปในสระทำให้ผืนน้ำกระเพื่อมจนไม่สามารถถ่ายภาพที่สะท้อนบนผืนน้ำได้ชัด รวมไปถึงการไม่ดูแลบริเวณรอบสระให้สะอาดและสวยงาม เป็นต้น

2.การอนุรักษ์ปราสาท และภาพสลักต่างๆ โดยการชิงเชือกกันนั้น ในทุกที่ที่มีการชิงเชือกจะพบว่ามีความสูงโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับเอวผู้ใหญ่ (สูงประมาณ 70-80 เซนติเมตร) และระยะห่างจากผนังไม่มากพอที่จะพ้นระยะช่วงแขนที่จะสัมผัสกับผนัง เนื่องจากจะต้องเว้นระยะให้เป็นทางเดินชม ณ จุดนั้น หรือโดยรอบปราสาทซึ่งทางเดินในปราสาทก็มีลักษณะคับแคบอยู่แล้ว ดังนั้น การกันเชือกภายในปราสาทนครวัดจึงมีลักษณะที่เป็นไปในเชิงสัญลักษณ์ว่า “เป็นจุดที่ต้องระวังถึงพฤติกรรม” มากกว่า “ห้ามจับหรือห้ามเข้าใกล้” เพราะนักท่องเที่ยวสามารถเอื้อมมือไปจับต้องได้

3.การจัดการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัด ในภาพรวมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของBurkart&Medlink (1981)ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจต้องประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึง (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (Amenity) เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่สำคัญที่ควรกล่าวถึง ดังนี้

1) การจัดการที่มีการสนับสนุนจากต่างประเทศ กฎหมาย และมีโครงสร้างการทำงานโดยองค์กร เช่น APSARA นั้น สอดคล้องกับ มาโนชพรหมปัญญา และคณะ (2556) ที่พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวถูกดำเนินการภายใต้นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับองค์กร

2) การจัดการที่เกิดขึ้นยังไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็น “ผู้สูงอายุ” ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น จุดแวะพักมีน้อย พื้นทางเดินไม่เรียบ และต้องเดินขึ้นบันไดบ่อยครั้ง เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดหรือไม่เหมาะสมในการเที่ยวชม

3) การจัดการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัดที่มีการกำหนดข้อห้าม และการดูแลโดยจัดเจ้าหน้าที่โดยรอบปราสาทนั้น สอดคล้องกับบุญเลิศจิตตังวัฒนา (2548: 64) ที่กล่าวว่าแนวทางในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมีการออกกฎข้อบังคับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆโดยจัดเจ้าหน้าที่ดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามระเบียบ4) มีการจัดการที่ไม่เสริมสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เช่น จัดจัดรูปตรงกลางปราสาทชั้นกลาง ที่เป็นประทับของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7เพื่อยุติความพร้อมและความภักดีของทางข้าราชการที่ จะอยู่ทางมุขด้านซ้าย (เมื่อยืนหันหน้าเข้าหาปราสาทชั้นใน) และทางนักบวช/พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีที่จะอยู่ทางมุขด้านขวา ก่อนที่จะเริ่มการทำพิธีกรรม โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะมawangโทรศัพท์กับพื้นตรงจุดประทับและถ่ายภาพย้อนไปผนังเพดานที่เป็น 4แฉกที่ดูแปลกตา โดยที่ไม่รู้ว่าตรงจุดนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

4) ไม่มีการให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นคู่มือ/เอกสาร (ที่นักท่องเที่ยวไม่เสียค่าใช้จ่าย) ไม่สอดคล้องกับบุญเลิศจิตตังวัฒนา (2548: 64) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการจัดทำคู่มือและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเข้าไปท่องเที่ยวสถานที่แห่งนั้นแต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายในปราสาทนครวัดไม่มีจุด หรือเอกสารที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเลยแม้ว่ามัคคุเทศก์จะให้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวมีการสอบถามบ้าง แต่ก็เป็นคำถามทั่วไป เช่น สร้างปราสาทได้อย่างไร เอาหินมาจากไหน แกะสลักอย่างไร เป็นต้นซึ่งแม้ว่าจะเกิดความเข้าใจแต่ก็เป็นความเข้าใจแบบตื้นเขินในลักษณะที่เป็นที่มาและเหตุผลของการสร้างของการสร้างปราสาทเท่านั้น ยังไม่เกิดความเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และศิลปะของผู้คนในสมัยนั้นเท่าที่ควร ทำ

ให้การสืบสานอัตลักษณ์ที่จะผ่านนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ชัดเจนในความรู้ของการถ่ายทอด ซึ่งไม่สอดคล้องกับยุตินิรันดร์ตระกูล (2538) ที่กล่าวถึงแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึก(Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปราสาทนครวัดยังมีน้อยและไม่ชัดเจนถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่น เนื่องจากการจัดการทั้งหมดดำเนินงานโดยองค์กรของรัฐ สอดคล้องกับพลอยศรีโพนานนท์ (2544) ที่พบว่า การดำเนินงานวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวมักจะถูกเตรียมการโดยหน่วยงานกลางของรัฐเป็นการกำหนดนโยบายและดำเนินการวางแผนจากส่วนกลางลงไปสู่ท้องถิ่น(Top down)โดยภาครัฐของกัมพูชาเน้นไปที่การอนุรักษ์ตัวปราสาท และรายได้จากการท่องเที่ยว โดยเสนอภาพความยิ่งใหญ่ของนครวัดในด้านต่างๆ เป็นหลักซึ่งอาจจะเกิดผลเสียดังที่เมธาวิ ศิริวงศ์ (2556)พบว่า การจัดการที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างภาพลักษณ์เพื่อเสนอตัวตนต่อสาธารณะชนมากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่น ทำให้เป้าหมายของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปจากการส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจร่วมกันของชุมชนกลายเป็นการช่วงชิงบทบาทเพื่อผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนแทนการร่วมมือระหว่างกลุ่มคนท้องถิ่นซึ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะสืบสานอัตลักษณ์

6.นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในปราสาทนครวัด และนางอัปสร โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ เช่น 1) มีการจับหรือสัมผัส รวมถึงการทำท่าทางจับภาพสลักที่ไม่เหมาะสม 2) ถ่ายภาพโดยใช้ท่าทางที่ห้ามทำซึ่งมักจะทำแบบที่เลียนแบบภาพสลัก 3) การแต่งกายของนักท่องเที่ยวบางคนแสดงถึงการไม่ให้ความเคารพในวัฒนธรรมเช่น นุ่งสั้น กางเกงสั้น เป็นต้น

7.พบความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัด

1) ภาพวาดที่เป็นของที่ระลึกเสี่ยงต่อการถูกปนเปื้อนและเข้าใจผิด เพราะมีทั้งที่เป็นภาพของปราสาทนครวัดเพียงปราสาทเดียวที่ชัดเจน และภาพที่มีรายละเอียดปะปนกับปราสาทอื่น ซึ่งในตลาดขายของที่ระลึกจะพบว่าภาพที่ปะปนกับปราสาทอื่นมีมากกว่า ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในอัตลักษณ์หรือมีความรู้ในลักษณะผิดปราสาท ดังนั้น เมื่อนำภาพไปแสดงหรือถ่ายทอดรายละเอียดให้กับผู้อื่น ก็อาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดในอัตลักษณ์ได้

2) ความเสี่ยงที่เกิดจากการสักภาพปราสาทนครวัดที่ผิดเพี้ยนไป โดยพบว่า มีการนำภาพของปราสาทนครวัดมาดัดแปลง เช่น ตัดต่อจนคล้ายคลึงกับปราสาทอื่น หรือเพิ่มเรื่องราว หรือภาพของปราสาทอื่นเข้าไปโดยเน้นในมิติของความคิดในด้านความสวยงามเป็นหลัก มากกว่าที่จะคำนึงถึงอัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัดที่แท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่สักไม่ได้มุ่งหวังหรือคำนึงถึงปราสาทนครวัด

เพียงอย่างเดียว แต่จะผสมผสานจุดเด่นของแต่ละปราสาทให้อยู่ในภาพเดียวกัน เช่นเดียวกับภาพเขียนหรือภาพวาดที่เป็นของที่ระลึก

อัตลักษณ์นางอัปสร

เมื่อนางอัปสรออกจากผนังหินของปราสาทและเข้าสู่การเป็นประเด็นหนึ่งของการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้ได้มีประเด็นที่เป็นข้อสังเกต ดังนี้

1.ของที่ระลึกที่เป็นตุ๊กตามีลักษณะของใบหน้าที่แตกต่างกันนางอัปสรบนภาพสลักหิน และมีการประยุกต์เครื่องแต่งกายให้ดูสวยงาม และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็ทำให้เกิดการปนเปื้อนหรือทำลายอัตลักษณ์นางอัปสรแบบดั้งเดิมด้วยเช่นกัน

2.ความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร” เป็นความเสี่ยงที่ภาพนางอัปสรจะผิดแผกไปจากมาตรฐานที่กำหนด โดยมีความเสี่ยงที่เกิดจากการสืบสานผ่าน 1) “การสัก” โดยภาพนางอัปสรจะผิดแผกไปจากเดิมและไม่เหมาะสม เช่น การสักนางอัปสรในลักษณะกึ่งเปลือย โดยสักบนบริเวณแขน ขา หัวไหล่ด้านหลัง และแผ่นหลัง 2) “ภาพวาด” นางอัปสรของนครวัดเสี่ยงต่อการถูกปนเปื้อนและเข้าใจผิด จากนางอัปสรจากปราสาทอื่น ที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในอัตลักษณ์ หรือมีความรู้ในลักษณะผิดสถานที่หรือผิดปราสาท

อัตลักษณ์ระบำอัปสรา

1.มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยกรมศิลปากรกัมพูชาที่อยู่ที่กรุงพนมเปญ และที่เป็นของเอกชนจะมีการสอนการรำที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ในอีกมุมมองหนึ่งนั้น อาจไม่มีการพัฒนาการรำของระบำอัปสราให้แตกต่างจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ที่จะสร้างแรงดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าเดิมนอกจากนั้น ระบำอัปสรามักจะจัดเป็นชุดที่แสดงรวมกับการแสดงชุดอื่นๆ ที่แต่งกายและมีท่าทางการรำที่คล้ายคลึงกัน จนนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะคนต่างชาติแยกกันไม่ออกว่าการแสดงชุดใดเป็นการรำอัปสรา ทำให้เป็นเพียงการชมการรำประกอบการรับประทานอาหารเท่านั้น

2.ท่ารำแต่ละท่ามีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ที่ผู้ชมควรต้องมีความเข้าใจ เพื่อเข้าถึงคุณค่าและจิตวิญญาณที่นางรำได้ถ่ายทอดออกมา แต่พบว่านักท่องเที่ยวก็เพียงแค่ชมแค่ความสวยงามในเครื่องแต่งกายและการรำเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีความเข้าใจในความหมายของการรำหรือท่ารำแต่อย่างใด ทำให้การสืบสานมีข้อจำกัด

ในมิติของการแสดงการรำอัปสราในท้องถิ่นนั้น พบว่า มีการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม (ระบำอัปสรา) เพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมระบำอัปสราอยู่บ้างเช่นการให้วัดเป็นเวทีพื้นที่แสดงในงานประเพณีต่างๆ การให้โรงเรียนเป็นหน่วยงานสนับสนุนการฝึกอบรมให้เด็กเยาวชนมีทักษะในการรำอัปสราเป็นต้น ซึ่งแนวทางนี้ ถือว่าเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการรำ และถือว่าสามารถทำให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศ (สุธีระอะทะวงษา, 2560) และสอดคล้อง

กับเอื้องฟ้าถาวรรักษ์ (2555) ที่พบว่า การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงต้อง 1) จัดทำหลักสูตรเพื่อเด็กเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้ในสถานศึกษา 2) จัดฝึกอบรมให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ 3) จัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้พบว่า มีนางรำอัสราจำนวนหนึ่งได้ไปเป็นครูสอนการรำให้กับเด็กและนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมีการเข้มงวดในเรื่องการขึ้นทะเบียนครูผู้สอนแต่ประการใด ดังนั้นความรู้ที่นักเรียนได้รับนั้น จึงมีความเสี่ยงที่จะผิดเพี้ยน หรือเกิดความไม่เข้าใจในการรำตามมาตรฐานอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคนที่จะเป็นผู้สอนนั้นต้องมีความรู้ความสามารถในการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดหรือนักศึกษาสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง (ปานจันทร์แสงสวัสดิ์, พรชัยเทพปัญญา และอาคมเจริญสุข, 2557) เพราะครูหรือผู้สอน จะต้องจับท่าทางหรือจัดระเบียบอวัยวะของร่างกายผู้ปฏิบัติตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าให้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้องและต้องแก้ไขท่าทางในการรำให้ถูกต้องสวยงามตามเกณฑ์มาตรฐานที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องต่อมา (สุภาวดีโพธิเวชกุล, 2552).

3. เมืองเสียมเรียบจะมีสินค้าของที่ระลึก หรือของที่ทำให้นักถึงหรือคิดถึง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ที่ผลิตจากภูมิปัญญาพื้นบ้านจากชาวบ้านในชุมชนหลากหลายรูปแบบ การได้ซื้อไปเป็นของฝากก็จะมี การเล่าเรื่อง ซึ่งจะช่วยสืบสานอัตลักษณ์ได้อีกทางหนึ่ง รวมถึงเปรียบเสมือนตัวแทนของแหล่งท่องเที่ยวที่เผยแพร่ไปทั่วโลก มีส่วนช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของประเทศ

4. พบความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ “ระบำอัสรา” ดังนี้

1) ความเสี่ยงจากการประยุกต์ในลักษณะการรวมตัวกันของระบำอัสราของกัมพูชาและจีน (Cambodian and Chinese APSARA Fusion) โดยผู้คิดทำและผู้รำไม่ใช่คนกัมพูชา โดยเป็นการแสดงที่อ้างว่าเป็นการรำแบบคลาสสิกที่อยู่บนพื้นฐานการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิมที่ย้อนกลับไปในยุคสมัยโบราณซึ่งมีความแตกต่างกันกับระบำอัสราของกัมพูชาทั้งในด้านการแต่งกายและการรำรำ

2) ความเสี่ยงจากการแสดงบนเวทีของนักรำอัสราที่เป็น “ชายหรือสาวประเภท 2” โดยใน Website ชื่อ Adventurousmiriam (2015) กล่าวว่า อัสราในอดีตมีความหมายที่สื่อไปถึงผู้หญิงที่งดงามและอยู่เหนือธรรมชาติ แต่ในปัจจุบัน พบว่า มีคาบาเร่โชว์ของสาวประเภทสองในด้านการรำอัสรา ซึ่งมีข้อสังเกตว่า เมื่อมีการผูกเรื่องของการรำอัสรากับนางอัสราที่ปรากฏอยู่บนผนังของปราสาทนครวัด ซึ่งแสดงสถานะที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด และโดยแต่เดิมนั้นนางรำทั้งหมดจะเป็นผู้หญิงด้วยเช่นกัน แต่การที่มีนักรำชายที่เป็นเพศที่ 3 มารำอัสรา ที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาทในการสร้างความหมายของระบำอัสราที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่สวยงาม อลังการยิ่งใหญ่ และน่าประทับใจในการแสดงให้กับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะจากต่างประเทศได้ชมมากกว่าการคำนึงถึงคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งมีนัยยะที่กระทบถึงอัตลักษณ์ โครงสร้างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์และนางใน

ราชสำนัก และเรื่องราวของนางอัปสร รวมถึงวัฒนธรรมการรำดั้งเดิมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดความสูญเสียบรรยากาศความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมไป

3) ความเสี่ยงที่เกิดจากการสืบสานผ่าน “การสัก” ซึ่งผิดเพี้ยนไปจากภาพการรำ และการแต่งกายแบบดั้งเดิม ซึ่งยังไม่พบถึงการควบคุมจากภาครัฐของกัมพูชาแต่อย่างใด โดยเฉพาะการสักที่เกิดขึ้นในเมืองเสียมเรียบ

ในภาพรวมของทั้ง 3 อัตลักษณ์

อัตลักษณ์ทั้ง 3 ที่เกิดขึ้น (ภาพปราสาทนครวัด อัปสร และระบำอัปสรา) ได้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองเสียมเรียบเป็นปกติอยู่แล้ว เพราะเป็นอัตลักษณ์ในเชิงสัญลักษณ์ความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ(ภาพปราสาทนครวัด) และเป็นวัฒนธรรมการแสดงที่อยู๋ในการดำรงชีวิต (ระบำอัปสรา) แต่ในเชิงการท่องเที่ยว นั้น จะมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ กลุ่มนางรำ กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มผลิตสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งไม่พบการนำการประยุกต์วิถีชีวิตของผู้คนในเมืองเสียมเรียบมาร่วมหรือประกอบการท่องเที่ยวแต่อย่างใด

ในมิติของการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์นั้น สามารถกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทั้ง 3 ได้ถูกนำมาประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวทั้งจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยผ่านสื่อทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อการเรียนการสอน และสื่ออื่นๆ โดยผ่านองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับเบญจวรรณ สุพันธ์ทอง (2554) ที่พบว่า อัตลักษณ์ในแหล่งมรดกโลกและอุทยานประวัติศาสตร์ มักจะถูกนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์โดยบุคลากรทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ผ่านสื่อ 5 ประเภท แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การประชาสัมพันธ์ หรือการโฆษณาเพื่อการท่องเที่ยวโดยบริษัทนำเที่ยวนั้น จะมีรูปแบบและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจมากกว่าที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะไม่มีความชัดเจนและไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต และการมีส่วนร่วมของคน/ชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ แม้ว่าในมิติเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในแผนการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Plan) ก็ตาม

การผลิตของที่ระลึกเพื่อสืบสานอัตลักษณ์ในมิติขององค์กรรัฐ พบว่ามีการใช้ภูมิปัญญาที่มีการสอนสืบต่อกันมา และผลิตภัณฑ์ที่ได้ก็มีความหลากหลาย แต่น่าสังเกตว่าผลิตภัณฑ์จะเป็นแบบซ้ำๆ กันอยู่เป็นจำนวนมากเพราะจะมีแม่แบบเฉพาะ เช่น แบบการแกะภาพปราสาทนครวัดในแผ่นเงินหรือภาพต้นแบบของการแกะสลักหินเป็นภาพนางอัปสร เป็นต้น นอกจากนั้น ปริมาณที่ผลิตได้จะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความขยัน และช่วงเวลาที่ทำการผลิตตามความต้องการของตลาดซึ่งราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์จะมีราคาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ขายในร้านค้าขององค์กรจะมีราคาต่ำกว่าที่ขายในตลาดหรือที่ขายเป็นส่วนใหญ่ผ่านพ่อค้าคนกลาง (ขายส่ง)

ข้อเสนอแนะ

ภาพปราสาทนครวัด

1. ในจุดขายหรือมุมที่เป็นที่นิยมถ่ายภาพ คือ สระน้ำมณฑลที่เป็นมุมสะท้อนภาพปราสาทในผิวน้ำนั้น ควรมีการจัดสถานที่เพื่อการถ่ายภาพที่ดีกว่านี้ เช่น จัดทำขอบหินไว้ริมบึง ขุดลอกวัชพืชและพืชที่ปกคลุมผิวน้ำไม่ให้กระทบกับภาพสะท้อนบนผิวน้ำและการควบคุมผิวน้ำให้นิ่งที่สุดโดยคนควบคุมคนสัตว์ และสิ่งอื่นๆ ที่จะลงไปในน้ำ เป็นต้น

2. การอนุรักษ์ปราสาท และภาพสลักต่างๆ โดยการขึงเชือกกันนั้น ควรมีระยะของความสูงของเชือกจากพื้นให้มากขึ้นและควรขึงโดยใช้เชือกมากกว่า 1 เส้น เพื่อแสดงนัยยะของห้ามเข้าใกล้ได้ชัดเจนมากขึ้น

การรำอัสรา หรือระบำอัสรา

1. การพัฒนาด้านการรำของระบำอัสราให้แตกต่างหรือเพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องควรพิจารณา นอกจากนั้นควรเข้มงวดในเรื่องการขึ้นทะเบียนครูผู้สอนการรำอัสรา

2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการรำอัสรา ในร้านอาหาร หรือในสถานที่การแสดงอื่นๆ ให้มากกว่านี้ โดยอาจให้ความรู้ที่แสดงถึงท่าทางการรำ หรือการแสดงนิ้วมือที่สื่อถึงความหมายต่างๆ นอกจากนั้น ควรมีคำอธิบายถึงชุดการแสดงในภาษาอื่นๆ ด้วยว่าเป็นการแสดงชุดใดมีความหมายและสำคัญอย่างไร

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาครัฐที่ต้องให้ความสำคัญกับการรำอัสราโดยนักรำที่เป็นชาย โดยพิจารณาทบทวนผลกระทบกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และหาข้อสรุปเพื่อไม่ให้กระทบกับคุณค่าของอัตลักษณ์ที่มีการสืบสานกันมานอกจากนั้น ต้องไม่ให้มีการรำที่ผสมผสานกับการรำอื่น (APSARA Fusion) เกิดขึ้นในเมืองเสียมเรียบ เพราะจะทำให้ลายอัตลักษณ์การรำอัสราอย่างมากไม่ผลิตรายที่ระลึกและไม่สักระยะที่ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของอัตลักษณ์ในอดีตปัจจุบันก่อนนำมาสู่การท่องเที่ยว และอัตลักษณ์เหล่านี้มีการประดิษฐ์และมีผลต่อความสำนึกของคนในชาติอย่างไร

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งมรดกโลกของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะในอาเซียนซึ่งมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม

References

- มาโนชพรหมปัญญา และคณะ. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย. 8 (2) (กรกฎาคม - ธันวาคม 2556); 36-47.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพรสแอนด์ ดีไซน์จำกัด.
- เมธาวี ศิริวงศ์. (2556). ประเพณีประติษฐานกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา งานเทศกาลประเพณีแซนโฌนตา อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุธีระอะทะวงษา. (2560). การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมและแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสารสมาคมนักวิจัย. 22 (1); 137-149.
- เอื้องฟ้าถาวรรัช. (2555). การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “รำตง” อำเภอศรีสวัสดิ์จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี.
- ปานจันทร์แสงสวัสดิ์, พรชัยเทพปัญญา และอาคมเจริญสุข. (2557). การสืบสานนาฏศิลป์ไทยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. วารสารวิชาการVeridian E-Journal, 7 (3); 559-570.
- สุภาวดีโพธิเวชกุล. (2552). การแก้ไขทำทางในการปฏิบัติทำรำให้ได้มาตรฐานนาฏศิลป์ไทยแบบหลวง รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.